

دکتر علی شریعتمداری

تعلیم و تربیت اسلامی

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه:	شریعتمداری، علی، ۱۳۶۲ - ۱۳۹۵.
عنوان و نام پدیدآور:	تعلیم و تربیت اسلامی / تألیف علی شریعتمداری.
مشخصات نشر:	تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۴.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۰۰۰-۰۱۸۰-۶
موضوع:	اسلام و آموزش و پرورش
یادداشت:	چاپ سی ام، ۱۴۰۲
رده بندی کنگره:	۱۳۸۴ ت ۷ ش ۴ / ۱۸ / BP۲۳۰
رده بندی دیویی:	۲۹۷ / ۴۸۳۷
شماره کتابشناسی ملی:	۲۲۳۶۳۶۶

تعلیم و تربیت اسلامی

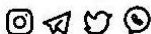
دکتر علی شریعتمداری

چاپ سی ام ▲ ۱۴۰۲ ▲ ۵۰۰ نسخه ▲

▲ امور هنری: مسعود چترروز ▲ صفحه‌آرایی: امین شجاعی ▲
▲ امور چاپ: محمد امین رضایپور ▲ چاپ و صحافی: آبنوس ▲

دفتر مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی،
تقاطع خیابان سعدی، پلاک ۲
شماره تماس: ۰۲۱۳۳۹۰۰۷۵۱-۲ و ۶۱۲۸
کد پستی: ۱۱۴۳۸۱۷۸۱۸

amirkabirpub.ir
@amirkabirpubco

فهرست

۹ ..... پیشگفتار

۱۱ ..... انقلاب فرهنگی و آموزشی

فرهنگ ۸۷/ تعلیم و تربیت و میراث فرهنگی ۸۳/ فرهنگ اسلامی ۸۳/
مشارکت همگان در انقلاب فرهنگی ۱۳/ انقلاب آموزشی ۱۴/ مسئله
اساسی در تعلیم و تربیت ۸۵/ تعهد و تخصص ۱۶/ آموزش پیش از دبستان
۸۷/ آموزش ابتدایی ۸۸/ برنامه‌ریزی در ابتدایی ۸۸/ برنامه‌ریزی در دوره
راهنمایی ۸۸/ آموزش متوسطه ۸۸/ آموزش عالی ۲۰/ تربیت معلم ۲۳/

۲۵ ..... دو ویژگی اساسی انسان

مقایسه اسلام با نظام‌های موجود در شرق و غرب ۲۷/

۳۳ ..... نظام تربیتی اسلام

ویژگی‌های نظام تربیتی اسلام ۳۳/ اول: جنبه الهی ۳۳/ خصوصیات
تربیت الهی ۳۵/ کامل بودن تربیت الهی ۳۵/ سازگاری با فطرت آدمی
۳۶/ جاودانی ساختن حیات آدمی ۳۶/ تربیت الهی و سعادت ابدی
۳۷/ دوم: جنبه هدایتی ۳۸/ هدایت تکوینی ۳۸/ هدایت تشریحی
۳۹/ هدایت انسان ۳۹/ هدایت و تعلیم و تربیت ۴۷/ هدایت فرد ۴۲/
اسلام و هدایت فرد ۴۵/ بُعد ایمانی ۴۵/ جنبه عقلانی ۴۷/ ماهیت

عقل /۴۹/ مراحل فعالیت عقلانی /۱۵۰/ ۱- تشخیص موقعیت /۱۵۰/ ۲-
 مشخص ساختن یا موضوع مسئله /۱۵۰/ ۳- جمع آوری اطلاعات /۱۵۱/ ۴-
 تهیه راه حل ها /۱۵۲/ ۵- انتخاب بهترین راه حل /۱۵۳/ جنبه عاطفی /۱۵۳/
 رشد عاطفی /۱۵۵/ جنبه اجتماعی /۱۵۷/ سازگاری اجتماعی /۱۵۸/ همکاری
 /۱۵۹/ مخالفت /۱۶۰/ توافق /۱۶۲/ روابط با دیگران /۱۶۲/ تربیت بدنی /۱۶۳/
 سوم: جنبه پویایی /۱۶۳/ چهارم: جنبه عقلانی /۱۶۶/ احکام اسلامی /۱۷۲/
 ارزش های اخلاقی /۱۷۳/

آموزش در اسلام: گرایش های عمده در تعلیم و تربیت ۷۹

تعلیم و تربیت و عادت دادن /۷۹/ نحوه آموزش انسان /۷۹/ دو طریق در
 آموزش /۸۰/ اول: طریق عادت دادن /۸۰/ دوم: طریق تربیتی /۸۳/ گرایش
 تربیتی در زمان ما /۸۴/ عادت دادن /۹۰/ قابلیت پیش بینی /۹۲/ تعلیم و
 تربیت /۹۳/ عقل /۹۴/ مبانی تربیتی اسلام /۹۶/ پنجم: جنبه انقلابی
 /۱۰۰/ تغییر نظام موجود /۱۰۵/ منع زراندوزی /۱۰۷/ احادیث /۱۱۲/ ششم:
 استمرار تعلیم و تربیت /۱۱۳/ هفتم: همگانی بودن تعلیم و تربیت /۱۱۷/

هدف های تربیتی در اسلام ۱۱۹

پرستش خدا هدف اساسی تربیتی /۱۱۹/ تقوا /۱۲۲/ تقوا و آزادی /۱۳۷/
 تعلیم حکمت؛ یک هدف اساسی تربیتی /۱۳۵/ پرورش روح عدالت خواهی؛
 یک هدف تربیتی /۱۳۹/ تکامل انسان به عنوان یک هدف تربیتی /۱۴۷/
 ماهیت انسان /۱۴۲/ مراحل نفس /۱۴۲/ فضیلت و رذیلت در انسان
 /۱۴۳/ استقلال فرد /۱۴۴/ مسئولیت فرد /۱۴۵/ تغییر رفتار انسان /۱۴۶/
 احترام به انسان /۱۴۷/ ایمان به صلاحیت مردم /۱۴۸/ برادری و همکاری
 به عنوان یک هدف تربیتی /۱۴۹/ دوستی با ملل دیگر نیز یکی از هدف های
 اساسی تربیتی است /۱۵۷/ پرورش نیروی تفکر؛ هدف اساسی تربیتی /۱۵۲/
 پرورش روح اجتماعی؛ یک هدف اساسی تربیتی /۱۵۲/ پرورش شخصیت
 اخلاقی؛ یکی از هدف های اساسی تربیت /۱۵۳/ روش های تربیتی اسلام
 /۱۵۴/ تلفیق علم و عمل /۱۵۵/ علم و عمل در آموزش /۱۵۵/ رابطه علم
 با تفکر و اخلاق /۱۵۶/ توأم ساختن ایمان و عمل /۱۵۸/ جهاد در راه خدا

و مبارزه با طاغوت /۱۵۹/ پاسداری از عدالت /۱۵۹/ حرمت اموال مردم و منع ثروت‌اندوزی /۱۶۰/ جهاد در راه حق و کم‌ارزش تلقی کردن دنیا در برابر آخرت /۱۶۰/ هم‌پستگی و دوستی مؤمنان با یکدیگر /۱۶۰/ ایمان به خدا و پیامبر و مجاهده در راه خدا /۱۶۷/ تلیق ایمان و عقل /۱۶۷/ تربیت عملی /۱۶۴/ سیره پیامبران و پیشوایان /۱۶۴/ ارزش علم /۱۶۵/ همکاری در امور روزمره /۱۶۶/ خدمت به خلق /۱۶۷/ تسلط بر عواطف /۱۶۸/ برابری افراد در مقابل قانون /۱۶۹/ زندگی مستضعفان /۱۷۰/ منع اندوختن ثروت /۱۷۷/ رعایت عدالت /۱۷۲/ ارزش کار /۱۷۳/ معیارهای اسلامی /۱۷۳/ احترام به افراد بر اساس تقوا /۱۷۵/ مبارزه با خرافات /۱۷۶/ سعه صدر در مقابل مخالفان /۱۷۶/ هم‌دردی با دیگران /۱۷۷/ مبارزه با فشریون /۱۷۸/ آخرین وصیت علی علیه السلام /۱۷۸/ همکاری در زندگی خانوادگی /۱۸۱/ روش عقلانی در تربیت اسلامی /۱۸۲/ امر به معروف و نهی از منکر /۱۸۳/ جنبه ارشادی /۱۸۴/ جهاد؛ یک روش قاطع تربیتی /۱۸۷/ جهاد با نفس /۱۸۹/ پاداش و تنبیه /۱۹۲/ پایه روان‌شناسی /۱۹۳/ توبه؛ یک روش تربیتی /۱۹۷/ پند و اندرز /۱۹۸/ تربیت از طریق ذکر مثل /۱۹۹/ تربیت از طریق قصه و سرگذشت اقوام و ملل /۱۹۹/ دعا و نیایش /۲۰۷/ دعا به منظور هدایت /۲۰۲/ دعا به منظور پیوسته به یاد خدا بودن /۲۰۲/ دعا در زمینه اخلاص /۲۰۳/ محتوای نظام تربیتی اسلام /۲۱۰/ نظام تربیتی چیست /۲۱۱/ نظام تربیتی در ایران /۲۱۲/ مؤسسات آموزشی جدید /۲۱۲/ نظام به اصطلاح جدید آموزش و پرورش /۲۱۴/ آموزش عالی در ایران /۲۱۵/ نظام تربیتی در حوزه‌های دینی /۲۱۶/ هدف‌ها در نظام تربیتی حوزه‌های دینی /۲۱۷/ هدف‌های معنوی و تربیتی /۲۱۷/ هدف‌های آموزشی /۲۱۸/ برنامه‌های آموزشی /۲۱۸/ انعطاف پذیری برنامه آموزشی /۲۲۰/ نحوه آموزش /۲۲۲/ تجربیات قبلی /۲۲۳/ نقش شاگرد /۲۲۳/ انتقال یادگیری /۲۲۴/ فهم و تعقل /۲۲۴/ روش آموزش در مدارس دینی /۲۲۵/ اول: روش ارائه مطالب /۲۲۵/ دوم: روش ابراز عقیده /۲۲۵/ سوم: روش بحث و تحقیق /۲۲۶/ درس «خارج» در حوزه‌های دینی /۲۲۷/

پیشگفتار

همان طور که خوانندگان گرامی استحضار دارند، کتاب تعلیم و تربیت اسلامی از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۰ چند بار چاپ شد؛ ولی گرفتاری های گوناگون نویسنده را از تجدیدنظر در کتاب بازداشت. خوشبختانه اخیراً فرصتی پیدا شد و تمام کتاب مورد تجدیدنظر قرار گرفت. در بخش «ویژگی های نظام تربیتی اسلام»، جنبه الهی تربیت اسلامی و در بحث راجع به ابعاد شخصیت انسان، بعد معنوی یا الهی شخصیت آدمی افزوده شدند. در بخش «هدف ها»، تغییراتی در تربیت ذکر هدف ها به عمل آمدند. در قسمت «روش های تربیتی اسلام»، دعا و نیایش به عنوان یکی از روش های اساسی تربیتی مطرح شده اند و نکته هایی در زمینه تلفیق عقل و ایمان به آن اضافه شده اند.

در بحث راجع به تعلیم و تربیت اسلامی توجه به این حقیقت ضروری است که اسلام به عنوان یک نظام، در هر زمینه جنبه تربیتی دارد. اصول اعتقادی مکتب اسلام، یعنی توحید، نبوت، معاد، امامت و عدل، همه نقش تربیتی دارند. قرآن مجید از لحاظ تربیتی در معنای وسیع بهترین و کامل ترین کتاب تربیتی برای انسان است.

گفتارنامه و به طور کلی اخبار و احادیث صادر شده از پیامبر اکرم و ائمه اطهار

همه جنبه تربیتی دارند.

فروع اسلام و از جمله دعا و نیایش اساس تعلیم و تربیت اسلامی را تشکیل می دهند.

احکام اسلام به طور کلی برای اصلاح و تربیت افراد و اجتماعات وضع شده اند؛ بنابراین اگر کسی بخواهد درباره تعلیم و تربیت اسلامی بحث کند، باید مکتب اسلام را به طور کلی و از هر جهت بررسی کند و اشارات تربیتی را در هر زمینه استخراج نماید. انجام این کار با توجه به گستردگی قلمرو آن عملاً مشکل است؛ اما توجه به پاره‌ای از جنبه‌های حیات انسانی مثل، رشد و تکامل فردی، اصلاح جامعه، ایجاد مناسبات اساسی میان افراد، حل مشکلات فردی و جمعی، تقویت ابعاد اساسی شخصیت انسان و اموری از این قبیل ما را به طرح و بررسی ویژگی‌های تعلیم و تربیت اسلامی و هدف‌ها و روش‌های اساسی این مکتب ترغیب می‌کند.

امید است چاپ جدید کتاب تعلیم و تربیت اسلامی و تغییراتی که در آن به وجود آمده‌اند، مورد توجه خوانندگان و علاقه‌مندان قرار گیرد و آنچه در این کتاب آمده است، در نظر اسلام‌شناسان و دست‌اندازان تعلیم و تربیت به عنوان یک قدم کوچک تلقی گردد و آنان را به مطالعه و بحث بیشتر در این زمینه ترغیب نماید.

علی شریعتمداری

مهر ۱۳۶۴